

14.1.2021

POL-2020-84766

Valtiovarainministeriö
valtiovarainministerio@vm.fi

Valtiovarainministeriön lausuntopyyntö (VN/26031/2020-VM-5) luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi väestötietojärjestelmästä ja Digi- ja väestötietoviraston varmennepalveluista annetun lain muuttamisesta

Keskusrikospoliisin lausunto 14.1.2021

1 Tausta

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi väestötietojärjestelmästä ja Digi- ja väestötietoviraston varmennepalveluista annettua lakia. Muutoksilla mahdollistettaisiin henkilötunnuksen muuttaminen nykyistä laajemmin niissä tilanteissa, joissa henkilötunnus on rikoksen seurauksena kolmannen osapuolen tiedossa ja olosuhteiden perusteella olisi ilmeistä, että henkilötunnusta tullaan käyttämään rikollisiin tarkoituksiin. Lisäksi henkilötunnuksen muuttamisella olisi voitava suurella todennäköisyydellä ehkäistä henkilötunnuksen väärinkäytöstä aiheutuvia merkittäviä haitallisia seurauksia.

Ehdotetuilla säädösmuutoksilla on merkitystä tilanteissa, joissa henkilötunnuksia on joutunut sivullisten käsiin rikollisen toiminnan johdosta. Kysymys henkilötunnuksen muuttamisen mahdollisuuksien laajentamisesta liittyy myös yleisemmin yhteiskunnan ja tietojenkäsittelyn digitalisoitumisen mahdollistamiin uusiin väärinkäytöksiin tai niiden yleistymiseen ja se on noussut tarkasteluun erityisesti laajojen tietomurtotapausten yhteydessä.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.6.2021.

2 Keskusrikospoliisin lausunto

VTJ-lain muutokset

Keskusrikospoliisi toteaa, että ehdotettu VTJ-lain muutos on yksi tunnistettu keino vähentää tietoturvaloukkausten uhreille aiheutuvaa vahinkoa. Kuten esityksessä on tuotu esille, henkilötunnuksen muuttaminen ei kuitenkaan aukottomasti poista petosten tai muiden oikeudenloukkausten tekemahdollisuutta varastetulla identiteetillä, sillä petosten tekeminen vanhalla henkilötunnuksella voi joidenkin toimijoiden kohdalla olla edelleen mahdollista. Vahinkoa on lisäksi mahdollista saada aikaan muidenkin henkilötietojen, kuten nimen, osoitteen, sähköpostin tai puhelinnumeron avulla.

Kuten esityksessäkin on todettu, huomionarvoista on myös se, että tosiasiasuojautuminen edellyttää yksityishenkilöltä henkilötunnuksen muuttamisen lisäksi myös muita toimenpiteitä (esim. rikosilmoitus, henkilökohdaiset pankkijärjestelyt, erilaisten kieltojen rekisteröinti). Yksilön kannalta kyse on intressipunninnasta, koska henkilötunnuksen muuttamisesta sekä

muista siihen liitännäisistä toimista aiheutuu aina hallinnollisia ja taloudellisia vaikutuksia.

Keskusrikospoliisi painottaa sitä, että henkilötunnuksen väärinkäytön ja siitä aiheutuvien haitallisten seurausten ehkäisyssä ensisijaisen tärkeää on sen edistäminen ja turvaaminen, että henkilötunnusta käytettäisiin jatkossa ainoastaan henkilöiden yksilöintiin ja erotteluun, ei tunnistamiseen. Yleisesti ottaen lainsäädäntötasolla tulisi ensisijaisesti asettaa kaupallisen sekä muidenkin alojen toimijoille velvoitteita sopimuskumppaneidensa vahvaan tunnistamiseen. Tällaisilla henkilötunnuksen käytettävyyteen tehtävillä muutoksilla voidaan arvioida olevan merkittävämpi vaikutus rikosten uhrien näkökulmasta kuin henkilötunnuksen muuttamisella, sillä henkilötunnuksen merkitys eri rikosten tekovälineenä tehtäisiin käytännössä vaikeaksi.

Vahvan tunnistamisen käyttöä edellyttävää sääntelyä löytyy jo esimerkiksi kuluttajansuoja- ja maksupalvelulaista. Kuten esityksessäkin todetaan, kuluttajansuojalain säännökset henkilöllisyyden todentamisesta eivät kuitenkaan koske hyödykesidonnaisia kertaluottoja tai laskutuspalveluja. Kyseiset kaupanmuodot ovat tyypillisesti juuri henkilötunnuksen avulla toteutettavan petosrikollisuuden kohteena.

Lausuntopyynnössä on pyydetty ottamaan kantaa selvitysvastuun jakautumiseen henkilötunnuksen muuttamista hakevan ja Digi- ja väestötietoviraston välillä. Keskusrikospoliisi katsoo, että selvitysvastuun jakautumisesta tulisi selvyiden vuoksi säätää. Mikäli päädytään ratkaisuun, jossa Digi ja väestötietovirastolle esitetään säädettäväksi jokin erityinen tiedonsaantioikeus vireillä olevaan rikosasiaan liittyvistä tiedoista, Keskusrikospoliisi painottaa, että asiassa tulee huomioida esitutinnan turvaaminen varsinkin tutkinnan alkuvaiheessa. Erityisesti tietomurtoa koskevissa esitutkinnoissa tutkinnan alkuvaiheen suojaaminen on erityisen tärkeää rikosvastuun toteuttamisen kannalta.

Vaikutusten arviointi

Esityksessä todetaan, että tietoaaineistojen yhdistämisen aiheuttama lisätyömäärä vaihtelee viranomaiskohtaisesti tietojen muodostamisessa käytetyistä menettelyistä riippuen. Muutoksella voidaan arvioida olevan vaikutuksia (lisätöitä ja kustannuksia) myös poliisitoiminnan kannalta.

Keskusrikospoliisi kiinnittää huomiota siihen, että rikosten estämisen ja paljastamisen sekä rikosanalyysin näkökulmasta on keskeistä, että tietojärjestelmien tietosisältöön kohdentuvia, kyseisessä käsittelytarkoituksessa suoritettavia rekisterihakuja suoritettaessa ja rekistereiden välisissä ristiinajoissa yhdistyy haetun ja yksilöidyn henkilön tiedot ja henkilöhistoria mahdollisimman hyvin. Henkilötunnuksen muuttaminen aiheuttaa tälle haasteita. Olisikin tärkeää, että mikäli henkilötunnusta muutetaan, henkilöön liitettäisiin aina muu yksilöivä tunniste (esim. biometrinen tunniste), joka seuraa tietojärjestelmissä ja jonka kautta on helposti ja nopeasti selvitettävissä henkilön identiteetti.

Keskusrikospoliisi korostaa lisäksi seuraavaa. Kuten esityksessäkin todetaan, henkilötunnuksen muuttamisen perusteiden laajentamisella voi olla ennakoimattomia vaikutuksia koko henkilötunnusjärjestelmän toimivuuteen

ja muutosmäärien kasvu voi johtaa siihen, että henkilötunnusjärjestelmän nykyinen hyvä toimivuus yhteiskunnan tietohuollon linkkinä huononee merkittävästi.

Jatkovalmistelua varten Keskusrikospoliisi haluaa kiinnittää huomiota myös sen tärkeyteen, että ehdotettu muutos ei tule aiheuttamaan poliisille velvollisuutta antaa esimerkiksi lausuntoja tai uhka-arvioita henkilötunnuksen muuttamista hakevalle tai Digi- ja väestötietovirastolle. Tällainen velvollisuus saattaisi aiheuttaa poliisille huomattavia lisätöitä, mikä puolestaan edellyttäisi resurssien lisäämistä.

Yleiset kommentit

Keskusrikospoliisi toteaa, että nyt lausuttavana oleva lainsäädäntöesitys antaa rikoksen uhrille mahdollisuuden muuttaa henkilötunnustaan nykyistä helpommin, mutta rikosten ennalta estämisen näkökulmasta muutos jää tyngäksi. Kuten on jo edellä mainittu, Keskusrikospoliisi painottaa sitä, että henkilötunnuksen väärinkäytön ja siitä aiheutuvien haitallisten seurausten ehkäisyssä ensisijaisen tärkeää on sen edistäminen ja turvaaminen, että henkilötunnusta käytettäisiin jatkossa ainoastaan henkilöiden yksilöintiin ja erotteluun, ei tunnistamiseen. Vahvan tunnistamisen käyttöön velvoittamista tulee viedä eteenpäin lainsäädäntötasolla.

Keskusrikospoliisin apulaispäällikkö Tero Kurenmaa

Tarkastaja Roosa Simula

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Poliisi 14.01.2021 klo 11:04. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaa-
mosta.